

La literatura infantil sueca (de 1591 a 1990, aproximadament)

per Elena Martí Segarra

A Suècia, igual que a la resta d'Europa, la literatura infantil va sorgir a fi d'instruir i formar moralment els més joves. I com va passar també amb la literatura per a adults, el gènere infantil i juvenil va néixer intrínsecament lligat al món de la traducció. Així doncs, l'obra *Een sköön och härligh jungfrw speghel*, una traducció-adaptació que el mestre i director d'escola Lars Laelius va fer de l'original alemany de Conrad Porta *Jungfrauen Spiegel* (*El mirall de les donzelles*), que va aparèixer l'any 1591, es considera l'inici del gènere a Suècia.

Aquesta guia de bon comportament, destinada a les noies de l'aristocràcia i farcida de cites bíbliques, no pretenia pas entretenir sinó educar cristianament; de fet, en les seves aproximadament 250 pàgines d'extensió, l'únic dibuix que hi apareix és el d'un casament: finalitat i aspiració última de les noies. Durant els segles posteriors, aquest tipus de narrativa d'intenció pedagògica i to religiós seria àmpliament usada. Fins a la segona meitat del segle XVIII, les lectures per a nens i nenes consistien, de manera gairebé exclusiva, bé en vides de sants i altres textos bàsics extrets de la Bíblia —el catecisme, el santoral, els sermons, etc.— o en reculls de màximes, normes d'etiqueta, llibres per administrar la casa, testaments, etc., pensats per als fills i filles de la noblesa i les classes benestants.

Un altre gènere coexistent, arrelat a l'Orient i l'antiguitat clàssica, és la faula; i les primeres traduccions sueques d'Esop van aparèixer el 1603.

En el segle XVIII, la Il·lustració va introduir canvis importants en la concepció que es tenia de la infantesa. Per exemple, arran del tractat de John Locke, *Alguns pensaments sobre l'educació* (1693), ja no es va posar tant d'èmfasi en la tutela de les criatures com en la idea que eren una *tabula rasa* que s'havia d'omplir amb informació pràctica i útil. En una època de constants descobriments i nous invents, el que necessitava la puixant classe mitjana del moment no eren ànimes preparades per a l'eternitat, sinó individus il·lustrats i ben adaptats a la societat del seu temps. Sota el lema *utile dulci*, «plaer i utilitat», van començar a sorgir llibres d'aventures —com ara versions infantils dels *Viatges de Gulliver* i de *Robinson Crusoe*— on regnava la fantasia i es descrivien personatges i escenaris exòtics, contes de fades, adaptacions de relats de *Les mil i una nits*, etc. Un autor suec destacat d'aquest període fou Olof von Dalin.

Durant la dècada de 1760 va néixer un nou mitjà: les revistes infantils. Seguint el model de les publicacions periòdiques d'Alemanya i Anglaterra, a Suècia de seguida van sorgir el *Wecko-blad till Barna Nytt* i *och Nöje* («setmanari per a l'ús i el plaer dels infants»), publicat esporàdicament a

Estocolm entre 1766 i 1774), i el *Wecko-blad för Svenska Ungdomen* («setmanari per a la joventut sueca»), aparegut entre 1785 i el 1787). La revista infantil va resultar un instrument molt eficaç a l'hora de conciliar educació i entreteniment, i un segle més tard, trobem l'exitosa revista mensual *Linnea* (1861-71) de l'Oncle Adam, pseudònim del metge i autor Carl Anton Wetterberg.

En el segle XIX, amb l'arribada del Romanticisme i de pensadors com ara Jean-Jacques Rousseau i el seu *Emili* de 1762, l'actitud envers els més petits va tornar a canviar. Ara l'atenció es va desplaçar als sentiments i la imaginació i, en lloc de voler modelar el nen a imatge i semblança de l'adult, es va idealitzar tot allò que fos genuïnament innocent i ingenu.

Com a conseqüència, hi va haver una recuperació espectacular de la tradició oral en tant que font de contes infantils, i es va produir el *boom* de les sagues, els contes de fades, les cançons i el món de la fantasia. Apareixen diversos volums sobre folklore suec i llibres de rimes tradicionals (com ara les obres de Jenny Nyström, Otilia Adelborg, Nanna Bendixson, Elsa Beskow, o fins i tot d'August Strindberg, amb *Barnens fröjder* de 1879), i es tradueixen les obres dels germans Grimm, Hans Christian Andersen, E.T.A Hoffmann i Louisa May Alcott, per citar només alguns exemples.

Cal destacar dues obres que, per les seves divertides il·lustracions i històries curioses, van marcar el camí cap al llibre infantil modern: *Der Struwwelpeter* (1845) de Heinrich Hoffman, traduït al suec com a *Pelle Snusk* (1849), i *Alícia al país de les meravelles* (1865) de Lewis Carroll, versionat per Emily Nonnen com a *Alice's äfventyr i sagolandet* el 1870.

Les darreres dècades del segle van ser testimoni de grans transformacions al si de la societat sueca, i les noves condicions econòmiques van afavorir la consolidació de l'escola primària a tot al país. Aquest creixement en el nombre d'escoles va posar de manifest la necessitat de lectures apropiades per als alumnes, i van ser precisament els mestres qui més van contribuir a pal·liar la situació, tant escrivint ells mateixos com fundant les seves pròpies editorials. Així, a partir del 1890 van començar a proliferar les publicacions periòdiques per al públic infantil, i també van ser els mestres d'escola qui van encarregar a Selma Lagerlöf una lectura tan «clàssica» com ho és *Nils Holgerssons underbara resa* (*El viatge meravellós d'en Nils Holgersson per Suècia*, traduït al català per Lluís Solanes).

De fet, és durant les primeres dècades del segle XX que la literatura infantil autòctona arriba al seu punt àlgid, amb obres que formen part indissoluble de l'imaginari suec i que avui en dia encara es continuen reeditant.

Aquest període d'esplendor es va aturar amb la Primera Guerra Mundial, quan la davallada econòmica va provocar un estancament en la producció, el consum i la publicació de literatura infantil. Després, durant els anys d'entreguerres, no hi va haver grans títols suecs i les novetats van venir més aviat de la mà d'autors estrangers, com ara traduccions de *Winnie the Pooh* (1930) d'Alan Alexander Milne (*Nalle Puh*), d'*Emil und die Detektiven* (1932) d'Erich Kästner (*Emil och detektiverna*) o de *Mary Poppins* (1935) de Pamela Lyndon Travers.

Ja en la dècada dels quaranta, el nombre de títols anuals es va doblar (de dos-cents a quatre-cents), i quan la guerra va acabar i es van reobrir les fronteres, la literatura infantil sueca va ressorgir amb força. Un factor important van ser els ideals antiautoritaris que, havent sorgit al llarg dels anys vint i trenta, van viure una revifada després del flagrant totalitarisme dels anys de la Segona Guerra Mundial. Ara l'infant «lliure» era vist com a font de pau i valors humanitaris per al futur. Després de la crisi demogràfica dels anys trenta, la societat sueca estava preparada per invertir en escoles, biblioteques, subsidis, beques, i altres aspectes relacionats amb la infància. Famílies més nombroses i un nivell de vida millor també van fer que s'incrementés notablement la demanda de llibres infantils; així doncs, tant les editorials com els autors es van afanyar a donar-hi resposta. El resultat

de tot plegat van ser les obres d'una important fornada d'escriptors com ara Astrid Lindgren, Tove Jansson o Gösta Knutson. Amb la publicació del primer volum de la sèrie de llibres sobre Pippi Calcesllargues (*Pippi Långstrump*) el 1945, Lindgren va assolir un èxit extraordinari, i és que aquest curiós personatge —independent, autosuficient i d'una força física descomunal— desafiava qualsevol convenció per encarnar el desig de llibertat i aventures dels nens. Astrid Lindgren, a més de deixar una llarga llista de títols cèlebres (*Ronja, la filla del bandoler, Miquel de Lönnerberga, Tots els nens de Bullerbyn, Jo també vull anar a l'escola, Madita, Els germans Cor de Lleó*, etc.) i convertir-se en una autora de fama mundial, també va desenvolupar un important paper polític en la lluita per la protecció dels drets dels infants i dels animals.

Tove Jansson, escriptora, pintora i il·lustradora de parla sueca i nacionalitat finlandesa, va ser la creadora de la famosa saga dels Mumins (en total nou llibres, publicats entre 1945 i 1993), i Gösta Knutsson, conegut productor radiofònic i autor infantil, va publicar a partir de 1939 la sèrie d'*El gat sense cua (Pelle Svanslös)*.

Si bé la dècada dels cinquanta no va ser tan prolífica, també va donar noms de la talla de Maria Gripe, qui va publicar gairebé tots els seus llibres juntament amb el seu marit, l'il·lustrador Harald Gripe. Maria Gripe, que va destacar per la seva tendència antiautoritarista, va crear històries realistes i de gran profunditat psicològica, que feien pensar el lector sobre temes com ara la filosofia, el món o la mort. De la seva producció, sobresurten títols com ara *Els fills del bufador de vidre (Glasblåsarns barn)* de 1964; *Hugo i Josefina (Hugo och Josefin)* de 1960; la sèrie d'Elvis Karlsson, a partir del 1973; *L'abric verd (Den gröna Kappan)* de 1974; *Els escarabats volen al capvespre (Tordyveln flyger i skymningen)* de 1978; la sèrie de les ombres blanques, ja dels anys vuitanta, etc.

Cap a mitjan anys setanta els paradigmes van tornar a canviar, i l'èmfasi es va traslladar de nou a la fantasia i la psicologia. Es va traduir una enorme quantitat de títols angloamericans, obres on fenòmens sobrenaturals irrompen en el dia a dia i els herois i heroïnes de les quals visiten mons mítics i estranys. Però un gènere que també, des de principi d'aquesta dècada, va començar a revolucionar el mercat va ser el llibre il·lustrat. Al mateix temps, el llenguatge es va simplificar i estilitzar, i els continguts van deixar de ser tan idíl·lics per adaptar-se a la societat contemporània; n'és un excel·lent exemple la sèrie sobre el personatge Alfons Aberg (traduït a l'anglès per «Alfie Atkins») de Gunilla Bergström, que viu únicament amb el seu pare. Durant els anys vuitanta sorgeix una nova generació d'autores i il·lustradores que, fent ús de l'humor i clarament influïdes per l'estètica del còmic, arriben a un públic més ampli i es rebel·len contra les antigues convencions, tot solidaritzant-se amb el punt de vista dels seus protagonistes: Eva Eriksson, Gunna Grähs, Anna Høglund, Mati Lepp, Anna Clara Tidholm i Cecilia Torudd. Les obres d'aquestes escriptores, per la seva frescor i llibertat, contrasten escandalosament amb el llibre que va inaugurar el gènere infantil a Suècia, *El mirall de les donzelles*, de Conrad Porta.

Però la novel·la de més èxit d'aquesta dècada, convertida ja en un clàssic menor, és sens dubte *Janne, min vän* (traduït a l'anglès per *Johnny, my friend*), el primer llibre de Peter Pohl, publicat el 1985, on es descriuen les experiències autobiogràfiques de joventut de l'autor a l'Estocolm dels anys cinquanta, barrejades amb un emocionant misteri i una tímida història d'amor.

Finalment de la dècada dels noranta, tot i ser una època menys prolífera, caldria destacar excepcions com ara Helena Dahlbäck o Moni Nilsson-Brännström.